

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Dette værk er downloadet fra Slægtsforskernes Bibliotek

Slægtsforskernes Bibliotek drives af foreningen Danske Slægtsforskere. Det er et privat special-bibliotek med værker, der er en del af vores fælles kulturarv omfattende slægts-, lokal- og personalhistorie.

Støt Slægtsforskernes Bibliotek – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug. Videre publicering og distribution uden for husstanden er ulovlig.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Sønderjydsk

MÅNEDSSKRIFT

Udgivet af Historisk Samfund for Sønderjylland
ved H. Neumann og Peter Kr. Iversen

INDHOLD:

Et hollandsk skab fra vesteregnet.
Carl Langholtz: Frederik Fischers Løn.
Niels Black Hansen: Rebning i Rinkenæs.
Edward Juhler: Gamle Aabenraa Slægter.
Andreas Petersen: Post og Telefon i Rørkær og Omegn.

Sønderjydsk månedsskrifts ekspedition: Museumsinspektør H. Neumann, Åstrupvej, Haderslev.
Arkivar Peter Kr. Iversens adresse er: Landsarkivet, Aabenraa.

NR. 9

1. SEPTEMBER 1949

25. ÅRG

Frøcontoret

(for undersøgt Markfrø)
(Grundlagt 1887)
KOLDING

Leveringer under Statsfrøkontrollens selvvirkende Kontrol
Antager Frøavlere

Sønderjyllands Kreditforening
Haderslev

Spare- og Laanekassen
for Hobro og Omegn

Sønderjydske Tæppefabrik

A. R. KJÆRBY A/S
HØJER

„CIMBRIA“

Tømmerhandel A/S
Aabenraa
Træløst - Bygningsartikler
Støbegods
Tlf. 2006 - 2007 - 2008

Horsens Landbobank A/S

Kontortid 9¹/₂ - 12¹/₂ og 2¹/₂ - 4¹/₂
HORSENS

Snoghøj Gymnastik- højskole Fredericia.

3 Maaneders Sommerskole.
5 - Vinterskole.
Skoleplan sendes.
Jørgine Abildgaard. Anna Krogh.

Haslev Gymnasium

Kostskole for Drengene

Eksamensret til Mellemskole-, Real-
og Studentereksamen.

Alle Oplysninger ved Hen-
vendelse til

Peter Kæstel
Rektor, Haslev

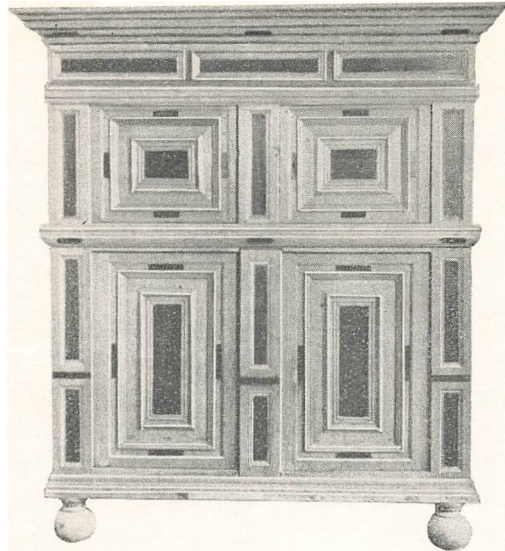
Tegn Abonnement

PAA SØNDERJYDSK MAANEDSSKRIFT
AASTRUPVEJ . HADERSLEV

Annonceekspedition:

JERNBANEGADE 8 . TØNDER . TELEFON 2550

1. Nye abonnenter faar Gudmund Schütte: Sønderjydske Rigssagn I til favørpris 5,— kr. (i boghandelen 6,75 kr.).
2. Indmeld Dem i Historisk Samfund for Sønderjylland (adr.: Åbenrå). Aarligt kontingent 6,— kr. + porto for to halvbind Sønderjydske Aarbøger.
3. Lokallhistoriske studiekredse bør bruge Indholdsfortegnelse til Sønderjydske Maanedsskrift 1924—44 (2 kr.) til at samle de lokallhistoriske artikler fra deres sogn; de fleste af de pågældende hefter fås endnu (50 øre pr. stk.) ved henvendelse til ekspeditionen.

Et hollandsk skab fra vesteregnen

Som et af de mange eksempler på vekselvirkningen mellem dansk og hollandsk skal her vises et af Tønder museums hollandske skabe fra Hjerpstedegnen, et tavleskab fra ca. 1650. Skabet, der er af egetræ og ibenholtfsfineret, er så smukt på grund af det store mådehold, udsmykningen er foretaget med. Det er — som de barokke tavleskabe ofte er det — uden udskæringer af nogen art, men mangler tilmed de ellers så almindelige glatte søjler og den overdrevent kraftige midtergesims. Virkningen beror altså alene på kassetterne, som endog har fortrængt sidepilastre og ornamentfrisen under gesimsen, der ellers hører sig til på alle skabe af denne type, hvad enten de træffes på Tønderegnet, i Frisland eller i Norge. Mens dette skab efter alt at dømme er direkte import (ligesom et tilsvarende i Kunstindustrimuseet i København), ejer museet et grovere udført klædeskab med snoede søjler og m a l e d e kassetter, hvis frisiske herkomst er uomtvistelig, og som sammen med de mange beslægtede skabe i museer nordpå op til Bergen bekræfter reglen om, at havet forener forskellige kulturer.

Sig. Sch.

FREDERIK FISCHERS LØN

AF CARL LANGHOLZ

Da de nationale og politiske spørgsmål for godt 100 år siden begyndte at fange menigmands sind, fik Åbenrås borgere deres første indførelse i de nye ideer gennem »Allgemeines Wochenblatt«, der blev udgivet og redigeret fra 1825 til 1839 af den fallerede købmand og fanatiske slesvig-holstener *Hans Kopperholdt* og trykt hos bogtrykker Christian August Rathje.

Kopperholdts ultraliberale anskuelser bragte ham gang på gang i konflikt med myndighederne, først og fremmest med politimesteren, borgmester *Schow*. Til sidst mistede han i 1839 sit privilegium som bladudgiver, og dette blev nu overdraget den værkbrudne urmager *Frederik Fischer*. *Schow* var imponeret over den iver, hvorved denne jævne mand gik op i studiet af matematik og astronomi og i konstruktionen af astronomiske instrumenter. Han mente derfor, at *Fischer* også ville gå interesseret op i redaktionsvirksomheden. Men det vigtigste argument til en anbefaling var dog, at *Fischer* »var en stille, beskeden mand, som — såvidt det var bekendt — havde holdt sig fjernt fra tidens politiske røre«.

Hvad iveren angik, gik *Schows* spådom i opfyldelse. Men hvad det politiske angik, har *Schow* vist mange gange fortrudt sit valg. Thi *Schow* og *Kopperholdt* var trods alt begge tysksindede, den ene bare konservativ,

den anden liberal. Men efterhånden blev det nationale mere afgørende end det politiske. Og *Fischer* forstod at få mange åbenrære — mest jævne borgere, derimod ikke de store købmænd og embedsmændene — til at vende sig bort fra en oprindelig uklar tysk liberalisme til en overbevist dansk frihedsfølelse. Gennem 20 år virkede *Fischer* for at befæste sine medborgere og omegnens bønder i deres danske nationalitet. Det første årti var de lykkelige kampens år. Efter sejren i 1850 kunne han ikke rigtig følge med i udviklingen. *Fischer* var rationalist, medens byens danske præst, *Andreas Leth*, mere og mere ledede danskheden over i grundtvigske baner. Træt og skuffet afstod *Fischer* da 1859 sit blad, som nu hed »Freja«, til sin svoger *Nicolai Sørensen*, som først i 1840'erne havde overtaget trykkeriet og boghandelen efter den tysksindede Rathje. *Fischer* havde ikke spundet guld ved sin idealisme. Bladvirksomheden havde kostet megen tid, men ikke givet mange penge. Urmageriet var det kun småt bevendt med, og han var nu nærmest subsistensløs. I sin nød henvendte han sig til kongen og bad om en årlig understøttelse fra dannebrogsmændenes pensionsfond. — Ansøgningen blev indgivet til amtshuset, hvorfra amtmand Heltzen sendte den videre til magistraten med anmodning om en udtalelse. Fra borgmester

Lunns hånd foreligger der to koncepter til en anbefaling, begge dateret den 15. april 1859. Skønnere anerkendelse kunne Fischer ikke få.

1. »Efterkommende den i det kongelige amtshus' behagelige skrivelse af 20. f. m. indeholdte opfordring, om at udtale os over den herhos tilbagefølgende ansøgning fra forhenværende redaktør Frederik Fischer, hersteds, om at forundes en årlig pension af staten, tror vi at kunne indskrænke os til få ord, idet Fischers offentlige færd før, under og efter oprøret tør forudsættes bekendt for enhver, der har fulgt begivenhederne her i hertugdømmet i de sidste decennier.

Det tør således henregnes til de historiske kendsgerninger, at ligeså snedigt som oprøret forberedtes ved udbredelse af falske forestillinger om hertugdømmet Slesvigs historie og stilling i monarkiet, ved idelig gentagne opdigtelser om forurettelser imod dets indvånere ved uforholdsmæssig skattebebyrdelse, og de mangfoldige andre forførelseskunster, som dengang bragtes i anvendelse, ligeså troligen stræbte Fischer at oplyse sine medborgere om tingenes sande stilling og at styrke dem i kærlighed til konge, modersmål og fødeland, disse hellige følelser, som man fra anden side, desværre ofte ikke uden held, søgte at undergrave eller give en skæv retning. Hver side af det af Fischer dengang udgivne ugeblad bærer vidnesbyrd om, med hvilken udholdenhed han, trods overtalelser og gyldne tilbud, trods fortrædigelser og forfølgelser, stræbte hen mod de mål, han havde sat sig, at afsløre den i oprørets tjeneste trådte løgn og at sætte skranker for de alt mere og mere om sig gribende bestræbelser for at løsne hertugdømmet Slesvig fra moderlandet og at tilintetgøre dets nationalitet; og det var ikke blot som redaktør af byens ugeblad, at han udfoldede denne virksomhed, hans udbredte bekendtskab iblandt beboerne såvel i byen som i amtet bevirkede,

at disse, alt som de mærkede, at embedsmændene ikke var til at lide på, bestandig mere og mere tyede til ham om råd og vejledning i alle vanskelige tilfælde, og således kom det, at Fischer, da oprøret endelig brød ud, blev til det midtpunkt, hvorom alle konge- og fødeland tro danske mænd her på egnen samlede sig, da de så dem og landet forråde af dem, hos hvem de i farens stund burde have fundet den naturligste og sikreste støtte. Det var derfor med fuld føje, at den landsforviste borgmester Schow i en i foråret 1848 til den såkaldte provisoriske regering indgiven beretning betegnede Fischer og hans venners modstand som den alvorligste hindring for den insurrectionelle bevægelses fremgang her på egnen, og når senere, da oprørets magt blev knækket, borger- og bondestand her, på enkelte undtagelser nær, med sand begejstring, hilsede genindførelsen af den lovlige orden, og der indtil den dag i dag her i denne del af hertugdømmet åbenbarer sig en patriotisk ånd, som næppe nogetsteds kendes varmere og inderligere, da er det atter Fr. Fischer og dem, der arbejdede sammen med ham, hvem dette for den væsentligste del skyldes.

Sådanne ere Fischers fortjenester. Kun få af statens lønnede embedsmænd havde i hertugdømmet Slesvig udrettet det for staten som han, og da han nu ved sammenstødende omstændigheder har set sig nødsaget til at trække sig tilbage fra sin hidtilværende virksomhed og på grund af sin legemlige svaghed har vanskeligt ved at finde sig en ny levevej, der kan skaffe ham og hans familie et endog tarveligt underhold, synes billighed i høj grad at tale for, at han ikke på sine gamle dage udsættes for alt for følelige savn, ligesom det vil gøre et godt indtryk på befolkningen i almindelighed at se staten anerkende en taknemlighedsgæld mod dem, som frivillig har ofret sig til dens tjeneste.

Magistraten tillader sig således på det var-

meste at anbefale Fischers ansøgning om en årlig pension af staten.«

Man ser altså, at borgmester Lunn skrev sig helt varm, da han først havde fået begyndt. Skrivelsen blev ikke således, som han først havde tænkt sig. Der foreligger derfor endnu et udkast, som vist er det endelige, der blev indsendt.

2.» Ved tilbagesendelse af den med det kgl. amtshus's i behagelig skrivelse af 20. f. m. til betænkning modtagne allerunderdanigste ansøgning, som forhenværende redaktør, dannebrogsmænd Fr. Fischer her af byen har indsendt om at forundes en årlig pension af Dannebrogsmændenes Pensionsfond, tillader magistraten sig tjenstskyldigst at bemærke, at når anordning for dannebrogsmændene af 28. januar 1809 i § 8 meddeler, at det under kapitulets forvaltning henlagte fond går ud på at råde bod på uformulende dannebrogsmænds trykkende kår og opstiller værdighed og trang, som betingelse for at nyde understøttelse deraf, da er der vistnok kun få, der i den grad som dannebrogsmænd Fr. Fischer fortjener at komme i betragtning til en sådan nåde. — Hvad han har lidt, og hvorledes han har stridt for den

gode sag, medens oprøret forberedtes og efter at det var kommet til udbrud, er endnu i frisk minde og skal ikke glemmes, så længe kærlighed til konge og fødeland har været for danske mænd; hans færd var altid den retskafne mands; uegennyttig og stedse beredt til at hjælpe andre, forstod han ikke at samle for de kommende dage, og efter at have måttet opgive sin tidligere virksomhed, og beladt med en legemssvaghed, der gør det dobbelt vanskeligt for ham at berede en ny bane, befinder han sig nu i en forfatning, der i sandhed er trængende. Næst at bevidne rigtigheden af alt, hvad der i ansøgningen er anført til samme begrundelse, tillader magistraten sig derfor på det bedste at anbefale samme til allernådigste bønnehørelse.«

Kongen resolverede da i skrivelse af 16. maj 1859, at der var bevilget Fischer en pension af 200 rigsdaler årlig, af dannebrogsmændenes understøttelsesfond fra 1. januar at regne, og at pensionen skulle udbetales halvårligt af Åbenrå amtstue.

KILDER:

LA. Aabenraa byarkiv VII Nr. 115. Sager ang. Pressen.

REBNING I RINKENÆS

AF NIELS BLACK HANSEN

Bønderne i Rinkenæs havde før og efter delingen i 1544 været et stridens æble mellem fyrsten og *Ahlefeldterne på Søgård*. I 1550 kom det til et forlig mellem dem og *hertug Hans d. ældre*. For hertugen optrådte ved forliget råderne Breyde Rantzau, statholder, Jürgen v. d. Wink af Olpenæs, Iven Reventlow, ridder, og Sivert Rantzau, amtmand i Haderslev og Tørning!), for brød-

rene på Søgård var mødt Godske Rantzau til Nienhof, Bertram v. Ahlefeldt, amtmand

1; Fællesark. XXIV, 183 (Ra.). Gengivet af L. Bobé, Slægten Ahlefeldt III, Bd. p. 17. Formen Döringen for Tørning står ifg. meddelelse fra Rigsark. også i originalen. Denne form er således ingen skrivefejl i det Sj. Månedsskr. 1948, s. 135 gengivne dokument (se fodn. 3).

i Nørborg, Asmus v. Ahlefeldt, amtmand i Åbenrå og Benedikt v. Ahlefeldt til Uphusen.

Det hedder i forligsbrevet:

Efter som Rinckenæs mark fra gammel tid og til alle tider har været *gribsjord* og *ikke tidligere har været rebet* og det nu af højbeholdte hertug Hans af nåde er blevet tilladt, at Rinckenæs mark rebes og deles efter landsret, så skal Hans Bennicksen have forud sine to *særmarker Lerager og Grumholm²⁾* samt dammen, og derhos skal også særmarken *Buskmose* således som den ligger indhegnet, samt alt andet, hvad han fra gammel tid har ejet på Rinckenæs mark, være fritaget for rebning, således at han hverken får til- eller framålt noget. Dog skal den ager, som ligger i Buskmose og som tilhører rinckenæsboerne, ikke indlemmes i Buskmose, men når indbyggerne agter at beholde ageren, skal den, hvem ageren tilmåles ved rebningen, give vederlag eller tilfredsstille vedkommende. Derimod skal Gregers og Frants von Ahlefeldt til Søgård beholde særmarken *Terkelsbjerg* og *Hulsager* for sig og deres egne, uagtet, hvilket skel der i tidligere tider måtte have været fatsat mellem deres særmark og *Klægbjerg*, skal de nu have til eje *Klægbjerg* og nævnte særmark, således som de ligger indhegnet og som de nu fremtidig skal mærkes ved stabel og sten. Deslige skal de også have til forud, beholde og bruge særmarkerne på Rinckenæs mark *Ulsnæs* og *Dalsgård*. Derimod skal bønderne i Rinckenæs have forud uden rebning og beholde engen *Naldmade* som vederlag for *Terkelsbjerg* og *Hulsager* — som Jes Taisen også har haft den hidtil, og som den nu skal mærkes ved stabel og sten.

Efter at disse marker således er undtagne, skal rebning ske overalt på Rinckenæs mark

²⁾ Ifg. meddelelse fra Rigsark. står der sådan i håndskriftet. Gruntholm hos Bobé må derfor være en fejllæsning.

og intet forbigås uden alene kirkejorden, som hverken må øges eller mindskes.

Eftersom der *hverken har været opmåling eller otting* på Rinckenæs mark, skal rebningen ske på den måde, at al skov og mark i Rinckenæs, intet undtaget ud over de nævnte særmarker, skal *deles efter den årlige afgift*, og skal da *hver ørtug korn regnes for ti skilling lybsk og ti skilling lybsk for en ørtug korn og en tønne smør for syv mark otte skilling*. Denne hyre eller afgift skal af amtmanden godtgøres ved hjælp af de ældste forhåndenværende registre. Ligeledes skal bemeldte brødre Gregers og Frants v. Ahlefeldt, når opmålingen finder sted, være pligtige til at fremskaffe de gamle registre fra deres faders tid eller i tilfælde af, at de ikke er til stede, skal de ved deres ed fremlægge register for, at til deres faders, moders, broders og deres egen tid er bønderne, så vidt de ved eller så vidt det har kunnet bringes i erfaring, ikke bleven forhøjede med nogen hyre eller afgift, at det, hvor det måtte være sket, ikke får nogen indflydelse og bønderne bliver sat til, hvad de har givet i gammel tid. Deslige skal amtmanden, hvor registeret måtte være forhøjet i amtet, se bort fra sådan forhøjelse. Derefter skal målet fastsættes efter hyren, uden at jagt eller tjenestepenge medregnes.

Endvidere må i hele Rinckenæs skov, med undtagelse af særmarkerne, ingen af parterne bruge noget af det, som står eller ligger, men det skal være fredet.

Retsforfølgelsen skal håndhæves således: Hvem der vil sagsøge den anden parts bønder, skal gøre det for sit ting, hvorunder han er, det være da, at nogen bryder ind i en særmark, da skal sagen føres for det ting, hvor særmarken ligger, som han er brudt ind i.

Hvad *bygninger, kåd og hegn* i *Skovbøl* (Skovbull) angår, skal der forholdes således, at alle kåd og gærder eller levende hegn, som er oprettet på fælles jord, skal *deles efter landsret* og skal enhver blive ved sine sær-

marker, og hvad han kan gøre retskrav på. At kræve rebning på marken skal stå frit for, og parterne kan enes om, på hvilken måde det skal ske, og hvor det ikke kan ske i mindelighed, kan de gå rettens vej, dog skal enhver have sin særmark ubeskåret, som han har lovhævd på eller anden retslig adkomst til. Engen ved *Felsbæk mølle* skal den fremdeles beholde, som har haft den i brug hidtil — og når der er kåd opført eller indtaget på fællesjord, da skal de også deles efter landsret.

Andres Smeds særmark i *Felsted*, kaldet *Ure* har de to brødre på *Søgård*, Gregers og Frants v. Ahlefeldt på vor forbøn givet afkald på og ladet tilfalde vor n. f. og h. hertug Hans til etc., således at den bemeldte smed kan beholde og bruge denne særmark for sig selv. Såfremt imidlertid bønderne i *Felsted* ad rettens vej måtte bringe særmarken under rebet, vil de af *Søgård* ikke have givet afkald på hvad der måtte tilkomme dem. Derimod skal de af *Søgård* beholde den eng

i *Rabsted*, som amtmand Kristoffer Rantzau har gjort dem stridig. — Deslige skal Frants v. Ahlefeldt beholde og bruge *engen mellem Hokkerup og Tørsbøl*, ikke som en rettighed, men som noget, der er gået med i handelen, indtil Ahlefeldterne har fået kendelse, og skal alt dette ikke være til skade for nogen af parterne i deres rettigheder.

Bønderne, som kører til *Ensted* kirke og plejer at gå i kirken der, skal blive der og ikke lægges til andre kirker.

Og skal også rebning tilstedes i *Hostrup* og *Felsted skove*, dog skal disse skove, så længe opmålingen står på, forblive fredet, og ingen af parterne må bruge af træet, det være stående eller liggende. Og alle andre tvistigheder og nabostridigheder, som måtte være mellem de to parter, og som ikke er behandlet i denne overenskomst, er hermed alle af os bilagt, forliget og bragt ud af verden. .

Dette er det væsentlige indhold af dokumentet, som er dateret den 11. juli 1550.

GAMLE AABENRAA SLÆGTER

AF EDWARD JUHLER

I Åbenrå som i de fleste andre købstæder var det i det 16. og 17. århundrede saaledes, at visse Slægter, i Reglen velhavende Købmandsslægter dannede en Kreds for sig indenfor Bysamfundet. De var dels ved Slægtskab dels ved fælles Interesser knyttet til hinanden og de vaagede over, at de indflydelsesrige Stillinger og Embeder blev besat med Folk af deres Kreds.

Vilhelm Marstrand har i sin Bog om Aabenraa gengivet Rækken af de højere Embedsmænd efter Clavs Organists Optegnelser,

men ved Granskning af Aabenraa Tingbøger, der begynder 1603, er det lykkedes mig at kunne give nogle yderligere Oplysninger om deres Familieforhold.

Borgmesterrækken.

Om *Hans Kramer*, der i 1568 blev valgt til Borgmester, men kort derefter døde, veed vi, at hans Søn, som den Gang vel endnu var en Dreng, senere blev Borgmester.

Efter *Hans Kramer* fulgte *Henrik Petersen*, han blev Borgmester 1570 og døde d.

13. 3. 1584, han er vel ogsaa død forholdsvis ung, thi efter ham blev hans Svigerfader Martin Lorentzen Borgmester.

Martin Lorentzen døde d. 16. 7. 1597, hans Hustru Christine var Søster til Raadmand Jørgen Boysen. Julen 1606 var hun endnu sammen med Broderen Gæst i Jens Lowsens Hus. Samtalen drejede sig om et Stolestade i Kirken. Hun fortæller, at hendes Moder og Bedstemoder havde siddet der, hun var altsaa af gammel Aabenraa Slægt. Hende selv havde Hr. Frederik (det er Præsten Frederik Bruun † 1580) givet Lov til at sidde der, da hun var en Raadmands Hustru (hendes Mand blev først Borgmester 1584). Hun maa saa være død ikke saa længe efter dette Julegilde, der var Skifte efter hende d. 28. 11. 1607. Af Martin Lorentzens Børn kendes 2 Sønner, Lorentz Martensen og Clavs Martensen. En Datter havde været gift med den tidligere Borgmester Henrik Petersen, en anden Datter, Christine, takker 1615 sin Broder Lorentz for god Betaling af Arven efter Forældrene. En Datter maa have været gift med Jens Lowsen, der senere blev Borgmester, maaske var det Enken efter Borgmester Henrik Petersen. Jens Lowsen kalder 1603 Lorenz Martensen Svoger, 1608 gjorde Jens Lowsen Indsigelse imod, at Lorenz Martensen solgte eller pantsatte noget af sin sal. Moders Jord, Ejendomme og Klenodier, før end alle Søskende havde faaet deres Part, og Lorentz Martensen kalder 1613 Jens Lowsens Børn for sine Søsterbørn. Endelig maa en Datter af Martin Lorentzen have været gift med Nis Hansen Fodtknecht, f. 1565, † 5. 6. 1635 70 Aar gl., thi denne kaldes et Sted Lorentz Martensens Svoger, et andet Sted Jens Lowsens Svoger.

Den næste Borgmester var *Clavs Hansen*, Søn af ovennævnte Borgmester Hans Kramer; han døde d. 7. 12. 1606, hans Enke Christina døde d. 14. 2. 1607.

Indtil der skete Nyvalg fungerede Jens

Lowsen som Borgmester, han blev ogsaa d. 7. 5. 1608, da 24 Borgere var samlet for at foreslaa 3 Borgmester-Emner, udpeget af Borgerskabet som Nr. 1. De andre 2 var Raadmændene Hans Knudsen og Clavs Esmarch, men Hans fyrstl. Naade udnævnte Clavs Esmarch.

Clavs Esmarch havde ikke nogen Tilknytning til Byens gamle Slægter. Han var født 1569 i Byen Esmarch i Satrup Sogn i Angel, Søn af en Bonde Clavs Petersen (af Haistrupgaard Slægten) og Margrethe, f. Lorenzen. C. 1590 var han kommet til Byen som Under skriver hos Amtsskriver Wolf Kalund; saa blev han d. 6. 9. 1601 gift med dennes Datter Anna, 1603 blev han Amtsskriver, 1605 valgtes han ind i Byraadet og 1608 blev han Borgmester. Men allerede d. 22. 4. 1610 blev han myrdet af Jürgen Skytte, der var lejet dertil af Borgmesterens egne Svigerforældre Wolf Kalund og Margrethe, en Datter af Generalsuperintendent Paul von Eitzen. Disse blev begge henrettet og Borgmesterens Kone, der synes at have vidst om det planlagte Mord, blev landsforvist.

Claus Esmarch efterlod en Datter Margrethe, f. 10. 1. 1604, og en Søn Paul, f. d. 13. 9. 1607. Sønnen skænkede senere et Epital for Faderen til Aabenraa Kirke.

I Clavs Esmarchs Sted blev nu *Jens Lowsen* udnævnt til Borgmester. Han blev edfæstet d. 18. 11. 1611 og var Borgmester indtil sin Død d. 5. 2. 1618. Han var som sagt Svigersøn af Borgmester Martin Lorenzen, men det ser ikke ud til, at han selv var født i Byen. Den 27. 2. 1615 udtaler han paa Tinge, at han har boet i Aabenraa i 32 Aar, han maa altsaa være kommet til Byen c. 1583. I hvert Fald var han ikke, som Marstrand formoder, Søn af Byfoged Loue Hansen; af et Skifte efter Loue Hansen fremgaar det tydeligt, at denne kun efterlod sig en Søn Hinrich Lousen og nogle Døtre. — Jens Lowsens l. Kone maa være død før 1613, hvor

Lorenz Martensen optræder som Værg for sine Søsterbørn. Jens Lousens 2. Kone stammede fra Rabsted. Den 9. 1. 1615 protesterer Jep Jörgensen fra Rabsted paa Cathrine Jessis Vegne i Rabsted, fordi Jens Lousen endnu ikke har faaet overskrevet det Hus og den Humlegaard, som han har lovet hendes Datter til Gengæld for alt det, hun har indbragt i Ægteskabet. — Jens Lousen efterlod en Søn Jørgen Lousen, f. 1591, † 13. 6. 1659, hans Hustru hed Botilla, og saa havde Jens Lousen endnu 2 Døtre: Christine, f. 1592, † 12. 5. 1655, gift med Jacob Jessen sen. paa Kirkebjerg (hun var hans 2. Kone) og Ingeborg, gift med Clavs Prehn, der døde d. 28. 3. 1645. Den 9. 4. 1621 tilskødede disse 2 Svogre Jørgen Lousen deres Hustruers Andele i Borgmesterens Hus.

Efter Jens Lousen fulgte *Jens Hansen*, eller Jens Kramer, som han ogsaa kaldes. Han var f. 1577 i Hellevad, Søn af Præsten Hans Nissen († 1590) og Mette, Datter af den 1. Præst i Hellevad efter Reformationen Lorenz Dithmersen. Jens Hansen nedsatte sig som Kramer (Købmand) i Aabenraa og blev der gift med Cathrine Halck, antagelig Datter af Raadmand Nis Halck, der som Raadmand senest omtales 1608, hans Hustru Ellin nævnes 1603. Jens Hansen var allerede 1613 baade Sandemand og Raadmand og 1618 blev han, omendskøndt den yngste i Raadet, indsat som Borgmester. Han beklædte dette Embede indtil 1632 hvor han blev afskediget, ikke paa Grund af Misligheder i sin Embedsførelse, tværtimod, han fik af sine Medborgere det bedste Skudsmaal, men han var falden i Unåde hos Hertugen. — Hans 1. Hustru blev begr. d. 17. 3. 1644. Allerede d. 10. 7. samme Aar giftede han sig med en ganske ung Pige, Marin, Datter af Jacob Jessen paa Kirkebjerg og dennes 2. Kone Kirstine, der var Datter af Borgmester Jens Lousen. Jens Hansen døde d. 29. 4. 1649 (72 Aar gl.). Hans unge Enke blev endnu gift 4 Gange og levede endnu

1697 som Enke efter sin 5. Mand i Hellevad Præstegaard. Hun siges da at være 75 Aar gammel, maa altsaa være født 1620. — Af Jens Hansens 2. Ægteskab var der ingen Børn, af hans 1. Ægteskab var der en Søn, Hans Jensen, f. d. 23. 1. 1604, død d. 20. 7. 1640, gift Okt. 1631 med Anna, Datter af Jep Jörgensen i Rabsted. Herredsfoged Andreas Jepsen i Rise kalder Hans Jensens Enke Svigerinde. Jens Hansen begærer d. 16. 11. 1640 paa Tinge, at Herredsfogeden skriftlig vil indgive alle Krav han har til ham paa Hans Jensens Enke og Børns Vegne. Jens Hansen havde endvidere en Søn, Niels. 1631 rejste han til Udlandet, den 29. Aug. begærede han et Tingsvidne, at han ikke skyldte noget, for at ingen, dersom han ikke vendte tilbage, skulde komme og stille Krav til hans Fader og Broder eller øvrige Slægtninge. Endelig havde Jens Hansen en Datter, Marin, som Juni 1631 blev gift med Paul Kromann (han kaldes ogsaa Paul Sadeler). Jens Hansen gav hende 1634 sit Hus ved Kirkegaarden i Medgift.

Den 15. 8. 1632 blev *Hans Magnussen* Borgmester. Han var uægte Søn af Væbneren Jacob Magnussen paa Blansgaard, men ved Ægteskab knyttet til en gammel Aabenraa Slægt. Han var gift med Anna, Datter af Raadmand Jes Martensen († før 1603) og dennes 1. Hustru Marin Stake († 1. 8. 1583), og hun var Enke efter Nis Jørgensen (det er vistnok den Nis Jørgensen, der omtales i Tingbogen 1603 og 1604 og som siges at stamme fra Fladsten). Hans Magnussens 2. Kone hed Ingeborg († 4. S. i Adv. 1681). Hun var vistnok Datter af Præsten Jürgen Lund i Nübbel og Salome Witte. Den 3. 12. 1632 døde i Aabenraa Hans Magnussens Moder Margrethe. Han selv døde 7. 11. 1664 (80 Aar). Hans Magnussen efterlod en Søn Hindrich (døbt 29. 11. 1633, † 8. 5. 1703), dennes Kone døde d. 7. 10. 1704. En Søn, Jørgen, f. 1636, døde 20. 4. 1640, en Datter

Magdalene, f. 1639, døde 26. 5. 1642, en Datter Salome, f. 1645, døde 1. 10. 1649, en Datter Marin døde 22. 3. 1644. Saa var der endnu 2 Døtre: Anna († 1. 4. 1712, gift 14. 11. 1654 med Balberer Johann Raben, f. 4. 4. 1620 i Slesvig, † 21. 9. 1659, gift 2. Gang med Balberer Adolf v. Søest, † 25. 10. 1697. Og Ingeborg, døbt 13. 3. 1642, † 11. 12. 1711, g. 3. S. e. H. 3 K. 1675 med Christian Frellesen (Enkemand), døbt 27. 9. 1635, † S. Sex. 1678).

Efter Hans Magnussen fulgte *Carsten Hagensen*. Han var af gammel Aabenraa Slægt. Hans Farfar var Peter Andersen de olde, efter hvem der var Skifte d. 25. 1. 1630. Hans Fader var Raadmand Peter Andersen den yngre, f. 1589, † 21. 4. 1665. At de 2 Peter Andersen var Fader og Søn, fremgaar af, at de d. 22. 10. 1627 begge aflagde Ed med samme 12 Mededsmænd, 1631 solgte Peter Andersen d. y. sin sal. Faders Hus, som han havde overtaget ved Skiftet. Carsten Hagensens Moder hed Catharina, Datter af Carsten Hansen og Ingeborg i Vollerup (altsaa af Haistrupgaard Slægten). Hun havde været gift med Carsten Hagensen af Aabenraa; efter denne holdtes Skifte i Febr. 1626 mellem Enken og en umyndig Søn Hans (Formynder for Sønnen var Carsten Hagensens Broder Tycho Hagensen). Denne Hans Carstensen (Peter Andersens Stedsøn) blev begr. 1. 10. 1653. Carsten Hagensen, der altsaa er opnævnt efter sin Moders l. Mand, er f. 1627

i Aabenraa, † 2. Paaskedag 1701 paa Wandlinggaard i Starup Sogn, gift d. 12. 9. 1654 med Eleonore, Datter af Amtsskriver Jørgen Jørgensen og Ellen i Nordborg. Hun var født 1635 og døde d. 16. 3. 1691 paa Wandlinggaard. Carsten H. giftede sig 2. Gang 1694 med Botilla, Enke efter Sønnik Arend Fischer paa Straagaard ved Aabenraa (der var død d. 2. 3. 1690), hun døde paa Wandlinggaard Okt. 1699. Carsten Hagensen havde, førend han blev Borgmester i Aabenraa, været Herredsfoged i Sønder Rangstrup Herred fra 1658—64, men haft Bopæl i Aabenraa. Carsten Hagensen havde 6 Døtre: Ellin, f. 15. 1. 1656, † 13. 9. 1731 i Starup, gift 1. S. e. Trin. 1676 i Aabenraa med Friedrich Lohmann, Præst i Uge, senere i Starup († 1698 i Starup). Catharina Dorothea, døbt 13. 4. 1658, † 17. 9. 58. Anna Catharina, døbt 9. 9. 1659, † 27. 2. 1691 paa Wandlinggaard, hun havde været Kammerpige hos Storkansler Konrad Reventlows, Amtmand over Haderslev Amt, Gemalinde, blev saa hans Elskerinde og fik foræret Wandlinggaard. Deres Børn, iblandt hvilke en Datter Conradine 1700 blev gift med Frederik Rostgaard, var 1694 af Christian V. blevet optaget i den danske Adelstand under Navnet Revenfeldt. Maria Elisabeth, døbt 23. 10. 1660, blev gift med Amtsskriver Friedrich Hübner i Løgumkioster. Magdalene, døbt 29. 11. 1661, blev gift med Chr. Kornbæk paa Tørning Mølle. Eleonore Marie, døbt 8. 5. 1664.

POST OG TELEFON I RØRKÆR OG OMEGN

AF ANDREAS PETERSEN

Den kgl. Postvogn, som kørte fra Tønder --Flensborg over Rørkær, befattede sig fra gammel Tid ikke kun med Breve og Pakker, men ogsaa med Person-Transport. Naar Diligencens Postillon lod sin Røst lyde oppe paa Bakken ved Helligvandskilden, var det paa Tide for Folk nede i Byen, som vilde med paa Turen, at møde ved P. Boysens Kro. Her var første Station. I Kravlund Kro blev Hestene omskiftet. Post var der ikke meget af paa den Tid i fyrterne og halvtredserne. Folk skrev ikke meget, og af Aviser kendtes kun det tyskskrevne »Tondernsches Intelligenzblatt«, et ganske lille Blad i Form af en almindelig Bog. Først 1856 kom Vestlesvigs Tidende fra Møgeltønder, som læstes mere, og det i Fællesskab. Iøvrigt besørgede »Kagekonerne« Spredningen af Nyhederne, og det har de altid været gode til i Rørkær. Den Smule Post der var med, modtoges af Købmanden, min Fader i Kroen, og den blev saa givet til Adressaten ved Lejlighed. Den kgl. Postvogn blev senere afløst af private Vognmænd, som drev en udstrakt Person- og Fragtkørsel, men ogsaa havde Post med (Postkontrahter). Mange kan endnu huske Vognen fra Tønder til Ballum, eller fra Tønder til Nykirke. —

Først under preussisk Styre begyndte Udbringningen af Postsager til Adressater. Der blev ansat Postbude og ophængt Postkasser.

Baade Post- og Telegrafvæsenet kom hurtigt ind i en rivende Udvikling. En saadan Udvikling skete i særlig Grad i Rørkær; lige fra Begyndelsen gik en Brevbærer fra Tønder til Rørkær, derfra videre til Tidsholm, tilbage til Rørkær og saa over det lave Engdrag til Byen Sød, saa Postbudet ikke kom hjem til Tønder igen førend Aften. Det var en drøj Tur til Fods, Sommer og Vinter. Jeg har saaledes kendt en Brevbærer, som havde spadseret denne Tur i 25 Aar. Som Aarene gik, skrev og læste Folk mere og mere, saa Postbudet ikke kunde faa alting med til Befolkningen paa en Dag, og der maatte ske en Ændring. Det skete ogsaa, idet der nu oprettedes et »Posthülffstelle« i Nissens Kro i Byen. Kromanden skulde saa besørge den indgaaede Post til Toget Tønder—Tinglev en Gang om Dagen, hvilket jo var en stor Lettelse for Brevbæreren og ligeledes for Befolkningen en stor Forbedring, idet Postsagerne blev hurtigere befordret. Men Byen var endnu ikke rigtig tilfreds. Der var f. Eks. den store Hestehandler *Hans Markussen*, som paa den Tid var en mand, der modtog mange Telegrammer, som selvfølgelig maatte ekspederes helt fra Tønder, og det kostede mange Penge i Porto, desuden var nu ogsaa en anden god Kunde til Postvæsenet kommen til Byen, nemlig »*Hostrup Sogns Sparekasse*«, saa Samkvemmet var stadig stigende.

Købmanden og de to nævnte forsøgte nu at faa et »*Postagentur*« oprettet i Byen med Telegraf; det var først i Halvfemserne, og Overpostdirektionen i Kiel var interesseret. Postmesteren i Tønder fik Ordre til at anmode Købmand Aug. Petersen, min Fader, om at overtage Agenturet, fordi han boede midt i Byen. Der vilde saa komme en Postassistent fra Tønder for at sætte ham ind i Sagerne. En Hjemmetysker, som havde temmelig stor Indflydelse paa Postmyndigheden, forhindrede min Fader i at faa Postagenturet; han var nemlig dansksindet. Samme Hjemmetysker, som endog boede udenfor Byen, fik Embedet. Det skal ved denne Lejlighed bemærkes, at i den Tid, Postagenturet var i Virksomhed, var der to Hjemmetyskere, som var Postagenter, men som begge faldt i Unaade hos Postmesteren. Min Fader blev flere Gange opfordret til at tage Sagen i sin Haand, men Fader sagde: »Nej Tak!« han vilde ikke udsættes for yderligere Ubehageligheder fra tysk Side. Min Fader solgte ogsaa Frimærker og Postkort. Der blev nu ogsaa opsat et stort Skilt med forgyldte Bogstaver paa vort Hus, hvorpaa der stod: »*Amtliche Verkaufsstelle für Postfreimarken und Postkarten o. s. v.*« Dette »Embedet« var der ikke noget i Vejen med fra tysk Side.

Postvæsenets Udvikling i Rørkær var nu paa sit højeste. Egen Brevbærer, 3 Postkasser, 3 Gange daglig Postombæring, ligeledes blev Postkasserne tømt 3 Gange daglig. Ikke en eneste By kunde maale sig med Rørkær. Ikke engang Tønder By havde 3 daglige Ombæring. Og hvorledes saa det ud i Byer, som laa noget afsides? — ganske som 50 Aar længere tilbage. Se for Eksempel paa en By som Lille Jyndeved paa samme Tidspunkt, først i Aarhundredskiftet. Posten blev kørt fra Tinglev til Store Jyndeved hver Dag. Brevbæreren skulde besørges ikke alene Store Jyndeved, men selvfølgelig ogsaa Lille

Jyndeved, men det gjorde han ikke. Posten til Lille Jyndeved blev uden videre indlagt i Kroen i Store Jyndeved til Købmanden, som saa medsendte Posten enten med Mælkvognen eller ogsaa med Skolebørnene. Paa denne Maade var Befolkningen i Lille Jyndeved godt tilfreds med at faa deres Postsager. Kom de ikke med den ene Dag, kom de nok med den anden. Ja, de syntes endog det var Synd, at Postbudet skulde gaa den lange Vej til deres By. Naar man f. Eks. skrev et Brev fra Rørkær til Lille Jyndeved, naaede det ofte Bestemmelsesstedet 4-5 Dage derefter. Men denne alt for megen Hensyntagen til Postbudet fik en Ende med Forskrækkelse.

I Lille Jyndeved boede en Familie, som agtede at rejse til Amerika; de havde alt længe ventet efter Fribilletter fra deres Familie derovre. En Dag kom et stort Brev fra Amerika til Familien her. Som sædvanlig gav Johan Høker Brevet med en Skoledreng, det skulde jo nok være Billetterne. Undervejs blev Drengen tørstig, han gaar over til en Vandpost, som man flere Steder har til Køerne, for at slukke sin Tørst. Forinden han drikker, lægger han Brevet ned i Græsset. Men da han har slukket Tørsten, ser han til sin store Skræk, at en Ko, som stod i Nærheden, havde slugt Brevet! — en forfærdelig Historie! — Drengen var tavs, da han kom hjem, men denne Tavshed var paa-faldende for hans Forældre, saa Drengen maatte til sidst ud med, hvad der var sket, og det rygtedes med det samme ikke alene i Byen, men over hele Sognet. Flensborg Avis bragte denne Nyhed. Sagen blev nu meldt til Postmesteren i Tinglev og Kresten Post maatte i Forhør. Da Overpostdirektionen i Kiel vilde afskedige Postbudet, greb selve Lille Jyndeved ind med Bøn om at lade »Naade gaa for Ret« under den Betingelse, at Kresten Post i Fremtiden egenhændig skulde besørges Posten til Byen, og der skul-

de opsættes en Postkasse i Byen, og saadan blev det.

Lille Jynde vad var nu rykket 50 Aar frem i Tiden paa een Gang, takket være Koen. Slutningen paa Historien er, at Brevet ikke indeholdt selve Billetterne, men en Kvitte ring for, at Rejsen var betalt, og denne blev saa fremskaffet senere. —

Men tilbage til Rørkær, hvor man endnu havde en Ønskeseddel og det var — Telefonen. I Tønder var det saa nemt ved Sygdom at komme til Læge; Rørkær maatte gaa den halve Mil, og naar man saa kom til Lægen, var han maaske paa Landet, saa der ofte maatte ventes i flere Timer. Nej, naar vi havde Telefon i Byen, kunde man dog spørge for. Lægerne, Købmændene og Hotellerne havde Telefon, ellers ingen; der var paa den Tid 30 Telefonabonnenter i Tønder. Tønder Posthus var interesseret i, at Rørkær fik en Telefon — den første paa Landet altsaa, for naar der først var een Abonnent, skulde der nok komme flere til. Der begyndtes nu med Opsætning af de mange Telefonpæle den halve Mils Vej til Rørkær. Da de nærmede sig Byen, var der ofte mange Folk paa Bakken for at se det stolte Syn med de mange Pæle helt fra Tønder, og snart var Telefonmanden færdig med at lægge Ledningen til min Faders Hus og Telefonen var anbragt, saa Aabningen af den første Telefon — Nr.

34 — i Rørkær kunde begynde, hvilket end og skete med Musik og Dans. Til denne store Oplevelse var der mødt mange Folk, mange havde aldrig set en Telefon. Telefonmanden prøvede først til Centralen i Tønder, dernæst gav han Hørerøret til min Fader, som gav det til mig. Jeg vidste, at Schackenburg i Møgeltønder nu ogsaa havde faaet Telefon. Jeg ringede til Godsinspektøren, som stillede ind til selve Greven, med hvem jeg talte. Jeg bad Greven om at vente et Øjeblik ved Telefonen. Da der stod et Piano tæt ved Telefonen, spillede jeg en dansk Sang for Greven. Greven takkede og udtalte, at Musikken gik udmærket igennem. Straks derefter kaldte Centralen; det var en af Telefon damerne, som bad mig om at spille en Vals for dem; de vilde saa danse, der var jo dengang endnu Tid til en saadan dejlig Afveksling. En Forstærker var nemlig blevet paa sat, saa Musikken kunde høres over hele Lokalet. Det var selvfølgelig første Gang der i Tønder blev danset efter Musikken fra Rørkær.

Telefon-Indvielsen blev saaledes en Oplevelse for mange, baade i Rørkær og Tønder.

Efter nogle Aars Forløb blev desværre Postagenturet forlagt til Midten af Sognet, nemlig Jejsing By, og der er det den Dag i Dag.

Åskov Møbelsnedkeri
pr. Vejen.
SØREN OLESEN

A. Nielsen & Co. A/S.
Nykøbing Falster

**Sæby og Omegns
Sparekasse**
SÆBY

**Sønderborg
Andelsmejeri**

TØNDERHUS
Danskhedens nye Borg
Knud Hawwig . Tlf. 622 . Tønder

Aktieselskabet
Sæby Bank
SÆBY

Aktieselskabet
SIMON BRØND & CO.
Barnevognsfabrik
Vejen

**Lolland-Falsters
Folketidende**
Stiftets største Blad
Nykøbing F.

**Støt de
sønderjydske
Indsamlinger**

I serien:

**Skrifter, udgivne af Historisk samfund
for Sønderjylland**

er udkommet:

- Nr. 1 Erik Christensen: *Fra min virksomhed i Tønder*. Kr. 3,— (medlemmer kr. 2,25).
- Nr. 2 *Bonden, der blev landråd*. Minder fortalt af domæneforvalter P. J. Refshauge: (udsolgt).
- Nr. 3 *Tønder gennem tiderne I*. Kr. 12,— (9,—).
Tønder gennem tiderne II. Kr. 10,— (7,—).
- Nr. 4 M. H. Nielsen: *Fra slesvigsk fattigvæsens fortid*. Kr. 6,— (4,50).
- Nr. 5 Troels Fink og Johan Hvidtfeldt: *Vejledning i studiet af Sønderjyllands historie*. Kr. 8,— (4,—).
- Nr. 6 *Navneregister til H. P. Hanssens værker*. Udgivet af Johan Hvidtfeldt: Kr. 5,— (3,—).
- Nr. 7 *Akistykker vedrørende Kreditanstalt Vogelgesangs tilblivelse*. Kr. 4,50 (3,—).
- Nr. 8 Peter Kr. Iversen: *Vejledning for sønderjyske lokalhistorikere*. Kr. 4,50 (3,—).
- Nr. 9 Johan Hvidtfeldt: *Slægtshistoriske studier i Sønderjylland*. Kr. 2,75 (2,—).
- Nr. 10 *Nordslesvigs åndelige genforening med Danmark*. Kr. 10,— (6,—).
- Nr. 11 Olav Christensen: *Bibliografi over sønderjydsk slægtstavelitteratur*. Kr. 2,75 (2,—).

Medlemmer af Historisk samfund for Sønderjylland kan bestille skrifterne hos samfundets kasserer, adj. Knud Fanø, Frilandsvej 21, Tønder. Ikke-medlemmer kan købe dem i boghandelen.